

IN DE SERIE:
OPERA

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

6 JUNI 2026 | 12.30-15.50 UUR

Akhnaten
van **Philip Glass**
opera in drie bedrijven

Radio Filharmonisch Orkest

Groot Omroepkoor

Karen Kamensek dirigent

Murray Hipkin koordirigent

Anthony Roth Costanzo countertenor (Akhnaten)

Chrystal E. Williams mezzosopraan

(Nefertiti - vrouw van Akhnaten)

Kiandra Howarth sopraan

(Koningin Tye - moeder van Akhnaten)

Benson Wilson bariton

(Horemhab - legerleider en toekomstige farao)

James Kryshak tenor (Amon - Hogepriester)

Frederik Bergman bas-bariton

(Aye - vader van Nefertiti en adviseur van de farao)

Zachary James bas

(Amenhotep, zoon van Hapu - Schriftgeleerde)

Philip Glass 1937

Akhnaten (1983)

pauze na het eerste en na het tweede bedrijf

Opera in drie bedrijven op een libretto van Philip Glass in samenwerking met Shalom Goldman, Robert Israel, Richard Riddell en Jerome Robbins. De gezongen teksten zijn door Shalom Goldman ontleend aan originele bronnen.

première 24 maart 1984

Stuttgart, Württembergisches Staatstheater

69

In de Spiegel:

toelichting

Laura Roling

Spiegelzaal

11.55-12.20 u

Met toestemming van
Dunvagen Music Publishers Inc. © 1983

-
Philip Glass is Managed and Published
by Dunvagen Music Publishers, Inc.
Adrienne White, executive director
Richard Guerin, head of repertoire
and promotion
Tim O'Donnell, legal

Akhnaten

van Philip Glass

Het Neues Museum op het Museumsinsel in Berlijn herbergt de Egyptische collectie. In een van de zalen op de eerste etage drommen groepen toeristen in een deuropening, collectief foto's makend met hun *handy's* van iets in de volgende ruimte. De suppoosten zijn onverbiddelijk: geen foto's in het zaaltje. Daarin staat één object, als een sacrale totem in het midden onder het hoge, schemerige koepelgewelf, de buste van de echtgenote van de farao Akhnaten (Echnaton), koningin Nefertiti. Wonderschoon, hyperrealistisch en haast puntgaaf.

Akhnaten, Nefertiti en drie van hun dochters onder de stralen van de god Aten
reliëf (stèle) uit de 18e dynastie (ca. 1351-1334 v. Chr.), Ägyptisches Museum und Papyrussammlung, Berlijn

Aan het einde van de opera *Akhnaten* van Philip Glass wandelen we over de plaats waar deze buste ooit is gevonden in Egypte, de Tel el-Amarna, de plaats waar Akhnaten, farao van de achttiende dynastie, zijn nieuwe hoofdstad liet bouwen en die de huidige Egyptenaren het Paleis van Nefertiti noemen. Met een enorme sprong in de tijd sluit Glass zijn opera af in het heden. In die laatste scène reizen we plots van de veertiende eeuw voor Christus naar de laat-twintigste eeuw na Christus. Toeristen met hun toen nog analoge camera's maken eveneens collectief foto's. De Egyptische Schriftgeleerde die ooit aan het hof van de farao werkte, heeft ze uitvoerig ingelicht over de geschiedenis van de plaats. Nefertiti, haar man Akhnaten en zijn moeder Tye lopen zelf als levende doden door de ruïnes.

Introductie van het monotheïsme

Wie de fotograferende bezoekers in het Neues Museum even links laat liggen en een rustig hoekje induikt, vindt daar de volledige familie van Akhnaten terug. Steenreliëfs en geschilderde tableaux tonen de farao, zijn vrouw, zijn moeder Tye en de vele kinderen. Allemaal afgebeeld in de bijzonder realistische maar gedeformeerde vorm van de kunst van zijn periode, een duidelijk contrast met de starre en levenloze beelden van daarvoor. Het mooiste is een tableau van het tegenover elkaar zittende faraopaar met drie van hun dochters. Het zou zomaar een gezin kunnen zijn, ware het niet dat in het midden een zonnescijf zijn lange armen en handen in stralen uitstrekt, de enige god Aten. De revolutie van Akhnaten was de introductie van het monotheïsme in de veertiende eeuw voor Christus, waarbij hij het verstarde en conservatieve polytheïsme afschafte. Of hij dat deed uit religieuze, persoonlijke dan wel machtsredenen is niet helemaal duidelijk, maar de idee van één enkele god zou school gaan maken in latere tijden. Zijn regering duurde slechts zeventien jaar en kwam gewelddadig ten einde.

Einstein, Gandhi en Akhnaten

Philip Glass (1937) schreef *Akhnaten* in 1983 in opdracht van het Staatstheater Stuttgart, waar een jaar later de wereldpremière plaatsvond. Zijn grote internationale doorbraak vormde eerder de

opera *Einstein on the Beach* uit 1976. Vanaf dat moment werd de minimalistische muzikale stijl zijn handelsmerk en samen met Steve Reich en John Adams vormt hij nog steeds het favoriete trio van de Amerikaanse klassieke muziek. In 1980 ging de Mahatma-Ghandi-opera *Satyagraha* in de Rotterdamse Schouwburg in première, een opdracht van de stad Rotterdam.

'De kern is dat we Akhnaten kennen als een man van ideeën, en voor mij is de geschiedenis van de mensheid een geschiedenis van ideeën, van cultuur.' – Philip Glass

Nu spreekt men van een trilogie van werken, gebaseerd op drie personen die werden gedreven door een innerlijke visie die de wereld veranderde: Einstein in de wetenschap, Gandhi in de politiek, Akhnaten in de religie. Eigenlijk is dat een *afterthought*. *Einstein* is een autonoom werk, dat in vorm afwijkt van de andere twee. Er komt weliswaar veel muzikaal basismateriaal uit de dansen (*knee-plays*) van *Einstein*, maar dat maakt het nog steeds geen trilogie. Pas later werden overeenkomsten herkend en erkend.

'Episodisch-symbolisch portret'

Voor Glass speelde in alledrie de composities wel eenzelfde zoektocht een rol: 'Ik zag dat ideeën (sociaal, politiek, religieus) centraal konden staan in het werk. De kern is dat we Akhnaten kennen als een man van ideeën, en voor mij is de geschiedenis van de mensheid een geschiedenis van ideeën, van cultuur.' Daarom is *Akhnaten* ook geen echte opera met een verhaal maar een 'episodisch-symbolisch portret van een historisch personage wiens visionaire ideeën de perceptie van de wereld om hem heen dramatisch hebben veranderd'. De componist werd hierbij geïnspireerd door een aantal publicaties, waaronder een studie waarin Akhnaten met de mythische Oedipus wordt vergeleken. Even invloedrijk was Sigmund Freuds boek over Mozes en het monotheïsme.

Om het documentaire karakter van de opera te versterken gebruikte Glass allerlei authentieke bronteksten, wat het werk een bijzondere bijnaam opleverde: *singing archeology*. De bronnen zijn divers: een

historisch gedicht van Akhnaten zelf, fragmenten uit het *Egyptische Dodenboek*, teksten op hiërogliefen en kleitabletten, marmeren stèles die de omtrek van de stad Akhetaten markeerden, een deel uit een psalm van het Oude Testament, en een Akkadische tekst die op een kleitablet werd teruggevonden in de ruïnes van Akhetaten, het huidige Tel el-Amarna in Egypte. Door dit materiaal te gebruiken krijgt de opera een sacraal karakter. De archaïsche teksten (Egyptisch, Hebreeuws, Akkadisch) roepen bijzondere klanken en cadensen op. Dit effect wordt versterkt door de gestileerde zangstijl van solisten en koor. Eigenlijk heeft alleen de Schriftgeleerde, die modernere spreekteksten reciteert, echte vrijheid om zijn boodschappen dramatisch in te kleuren.

Minimal music

Akhnaten is geschreven in de voor Glass zo herkenbare minimal music, gebaseerd op gebroken akkoorden of arpeggio's die in strikte ritmes worden gespeeld. In gebroken akkoorden klinken de noten na elkaar, horizontaal, en niet tegelijk, verticaal. Dominerend zijn de repetitieve synthesizer- of strijkersklanken, die steeds weer opnieuw rondtollen en zich langzaam harmonisch ontwikkelen. Eerst horen we regelmatige lijnen, maar gaandeweg gaan die harmonische en ritmische onregelmatigheden vertonen. Ook wordt het patroon van noten steeds anders 'gebroken', bijvoorbeeld in zeven, zes, vijf of vier noten. Daarboven wordt harmonisch en melodisch tegengas gegeven door lijnen in de andere instrumenten, vaak koperblazers, of in de zangstemmen voor solisten en koor.

buste van Nefertiti
(ca. 1340 v. Chr.)
Ägyptisches Museum
und Papyrussamm-
lung, Berlijn

Philip Glass

Hallucinerend effect

In eigen woorden van de componist: 'Ik heb ritmische cycli gebruikt om uitgebreide structuren in mijn muziek te creëren door twee verschillende ritmische patronen van verschillende lengtes over elkaar heen te leggen. Afhankelijk van de lengte van elk patroon keren ze uiteindelijk terug naar hun beginpunt, waardoor één complete cyclus ontstaat. Dit is wel eens omschreven als 'wentelingen binnen wentelingen', een ietwat simplistische maar niet geheel onjuiste manier om het effect te beschrijven.' Deze onophoudelijke stroom van veelal achtste noten, gelaagd, en vaak syncopisch en pulserend, roept een hallucinerend effect op bij het luisteren. Trance is het woord.

Historische laster

De titelrol van Akhnaten – hier gezongen door Anthony Roth Costanzo, die de partij ook in Londen en New York vertolkte – is geschreven voor een countertenor. Ergens roept dat de achttiende-eeuwse barokopera in herinnering, en zeker Händels *Giulio Cesare in Egitto* of *Tolomeo*. Het is bovendien geen toeval dat Glass in de partituur speelt met muziekvormen als de chaconne en de pasacaglia. Maar de keuze voor de hoogste mannenstem is vooral ingegeven door de verschillende verhalen rondom Akhnaten. Hij zou feminien zijn geweest, volgens anderen homoseksueel, androgyn, hermafrodit en/of incestueus. Bovendien zijn de familierelaties niet altijd helemaal helder. Zo weten we niet zeker of farao Tutankhamun, die hem opvolgde, een echte zoon was of een kleinzoon. Een van zijn dochters trouwde namelijk met een zekere Smenkhkare. Die was ofwel een broer van Tutankhamun ofwel diens vader. En Akhnaten zou een verhouding met hem hebben gehad. Dit kan historische laster zijn om hem in een kwaad daglicht te stellen, maar het inspireerde Glass tot zijn keuze. De andere rollen zijn niet minder belangrijk maar vooral ondersteunend voor de titelrol. Mezzosopraan Nefertiti en de sopraan die de rol van moeder Tye zingt nemen vaak deel aan duetten, trio's of ensembles en zijn

'Ik heb ritmische cycli gebruikt om uitgebreide structuren in mijn muziek te creëren door twee verschillende ritmische patronen van verschillende lengtes over elkaar heen te leggen.' – Philip Glass

daarmee individueel wat minder uitgesproken. Wat niet wegneemt dat zij kleurrijke eigen passages hebben en de ensembles vocaal verrijken.

Centraal in de partij van Akhnaten en in de opera staat zijn *Grote Hymne aan Aten* (2e bedrijf, 4e tafereel), die naar de wens van Philip Glass wordt gezongen in de taal van het land waarin de opera wordt uitgevoerd. De keuze om in tegenstelling tot de meeste andere zangteksten hier geen Egyptisch te gebruiken is ingegeven door het persoonlijke karakter en de intimiteit van de tekst. Aan het slot van de hymne klinken de woorden:

*Er is geen ander die u [Aten] kent
dan uw zoon Achnaton.
Want gij gaf hem inzicht
in uw wil en uw macht.
Gij, gij voedt hem op als uw zoon
die ontstaan is uit u.*

Hier klinken niet alleen het monotheïsme van de Perzische Zarathustra en de Hebreeuwse Jahweh door, maar ook de godenzoon Jezus zoemt al rond. Of het monotheïsme een zegen is geweest voor de mensheid mag iedereen zelf uitmaken.

Willem Bruls

fragment van reliëf met de *Grote Hymne aan Aten* bij de tombe van Ay in Akhetaten (Tel el-Amarna), Egypte

Synopsis

EERSTE BEDRIJF

Jaar 1 van de regering van Akhnaten in Thebe (1370 v. Chr.)

Prelude

Eerste tafereel · De begrafenis van Amenhotep III (de vader van Akhnaten)
Volk, priesters van Amon, Aye

In het eerste jaar van de regering van Amenhotep IV, later Akhnaten, wordt in de stad Thebe zijn vader begraven. De begrafenis symboliseert de Egyptische belangstelling in een leven na de dood. De Schriftgeleerde Amenhotep (niet te verwarren met de farao's) roept op om de dubbele poorten van de horizon te openen om de ziel van vader Amenhotep III naar het firmament te laten reizen, zodat de koning niet als gewone sterveling op aarde moet blijven. Als een vogel zal hij opstijgen, op de winden. De Egyptische gezangen symboliseren de machtsoverdracht, waarbij de nadruk ligt op het wegen van het hart van de oude farao tegen een vogelveer om een veilige doorgang naar het hiernamaals te garanderen.

[gezongen teksten in Oud-Egyptisch]

Ankh ankh, en mitak
yewk er heh en heh
aha en heh

Leef het leven, gij zult niet sterven.
Gij zult miljoenen en miljoenen,
miljoenen en miljoenen jaren bestaan.

Ya inen makhent en Ra
Rud akit em mehit
Em khentik er she neserser
Em netcher khert

Gezegend, die de boot van Ra brengt.
Sterk staan uw zeilen in de wind,
alsof gij over het Meer van Vuur zeilt
in de onderwereld.

Tweede tafereel · De kroning van Akhnaten
Amon, Horemhab, Aye, volk

De hogepriester van Amon, de vader van Nefertiti, Aye, en de legerleider Horemhab bereiden de kroning voor met de dubbele kroon voor Akhnaten.

Ye-nedj hrak yemi em hetepu
Neb aut yeb sekhem kha-u
Neb wereret ka schuti
Nefer seshed ka hedjet
Mertu netcheru maanek
Sekhti men em weptek

Gezegend, gij die in vrede zijt.
Heer van de vreugde, in gekroonde gedaante.
Heer van de weweret-kroon, verheven door veren.
Schoonste diadeem, verheven witte kroon.
De goden scheppen er genoeg in u te zien.
De dubbele kroon is geplaatst op uw voorhoofd.

De Schriftgeleerde bevestigt de kroning van Amenhotep IV als farao van Opper- en Neder-Egypte. Hij beschouwt hem als de zoon van de oppergod Ra, zoon van de zon. Eveneens roept hij de goden aan van alle andere Egyptische steden waarover de nieuwe farao zal heersen.

Derde tafereel · Het raam der verschijningen
Akhnaten, Nefertiti, Tye

Met klokgelui proclameert Akhnaten zijn nieuwe geloof, waarbij hij verschijnt in het paleisvenster voor publieke optredens. Op het moment dat hij zich tot de bevolking richt, heeft hij zichzelf getransformeerd in Akhnaten, de geest van Aten. Daarmee schaft hij de polytheïstische godenwereld met oppergod Amon af om dit systeem te vervangen door het vernieuwende concept van de monotheïstische god Aten. Terwijl de oudere goden werden gesymboliseerd door dieren en beelden, is Aten daarentegen een abstracte god, geassocieerd met de zonneschijf. Akhnaten roept de bevolking op deze nieuwe god te aanbidden.

Tut wu-a yeri enti
Wa-a wa-u yeri wewenet
Perer en rem em yertif
Kheper netcheru tep ref

O, één creator van alle dingen.
O, één schepper van al wat bestaat.
De mens kwam voort uit zijn twee ogen.
De goden kwamen tot leven
door de woorden uit zijn mond

Samen met zijn moeder koningin Tye zet hij de proclamatie voort.

Yeri semu se-ankh menmen
Khet en ankhu en henmemet
Yeri ankh-ti remu en yetru
Apdu genekh pet

Hij scheidt de groene velden voor het vee en de staf van het leven die de mens kan gebruiken.

Hij scheidt de vissen om in rivieren te leven, de gevleugelden in de lucht.

Samen met zijn vrouw Nefertiti verkondigt hij hoe de geest van Aten verder scheidt.

Redi nefu en enti em suhet
Se-ankh apnetu yeri ankhti khenus
Djedfet puyu mitet yeri
Yeri kherti penu em babasen

Hij blaast de levensgeest in het ei.
Hij wekt vogels van alle aard tot leven en tevens de reptielen die kruipen en vliegen.
Hij laat de ratten in hun holen leven.

Dan sluiten Akhnaten, Tye en Nefertiti samen het scheppingsverhaal af

Se-ankh puyu em ket nebet
Hrak yeri
Enen er a-u

En de vogels die op al het groen vertoeven.
Gezegend zij de maker van al deze dingen.
Gij, de enige.

Het tijdperk van Akhnaten is begonnen.

[pauze]

TWEEDE BEDRIJF

De jaren 5 t/m 15 in Thebe en Akhetaten

Eerste tafereel • *De tempel*

Hogepriester Amon en priesters (mannenkoor)

In de tempel van Amon zingt de Hogepriester met een groep priesters een hymne op de god Amon.

*Amen men khet nebet
Ya-u-nek em em djed
Sen er ayu
Nek henu nek en
En wered ek imen*

*O Amon, schepper van alle dingen.
Alle mensen zeggen
dat we je aanbidden,
vol vreugde,
omdat je onder ons verkeert*

Akhnaten leidt vervolgens een revolutie samen met zijn moeder Tye waarin deze machtige priesters worden afgezet. Het dak van de Amon-tempel wordt vernietigd zodat het licht van Aten naar binnen kan vallen.

Tweede tafereel • *Akhnaten en Nefertiti* Schriftgeleerde, Akhnaten en Nefertiti

Akhnaten en Nefertiti bevestigen hun liefde voor elkaar. Hun tekst wordt eerst twee keer door de Schriftgeleerde gereciteerd.

*Sesenet neftu nedjem
Per em rek
Peteri nefruk em menet
Ta-i nehet sedj emi
Kheruk nedjem en mehit
Renpu ha-i em ankh
en mertuk*

*Di-ek eni awik kher ka-ek
Shesepi su ankh yemef
I ashek reni er heh
Ben behif em rek*

*Ik adem de zoete adem
die uit je mond komt.
Ik aanschouw je schoonheid elke dag.
Het is mijn wens
dat ik mijn jeugd zal hervinden
met een leven vol liefde
van u.*

*Geef me uw handen,
laat me uw geest vasthouden,
opdat ik die mag ontvangen
en erdoor kan leven.*

*Roep mijn naam aan tot in de eeuwigheid
en hij zal nooit falen.*

In de verte achter Akhnaten en Nefertiti is de begrafenisstoet van vader Amenhotep III nu te zien in een later stadium van zijn reis, nu opstijgend op de vleugels van grote vogels naar het hemelse land van Ra.

Derde tafereel • *De stad - Dans* Schriftgeleerde

Een locatie wordt gekozen voor de bouw van de nieuwe hoofdstad Akhetaten (de horizon van Aten), een stad van licht en openheid om de nieuwe zonnegod te aanbidden. De Schriftgeleerde vertelt uitvoerig hoe Akhnaten de unieke locatie met grote zorg heeft uitgezocht en hoe de grenzen ervan exact zijn aangegeven met marmeren stèles, die de omtrek markeren. Geen enkele andere locatie kan in aanmerking komen, hoe zeer anderen daar ook op zouden aandringen. Met een dans die afwijkt van de officiële rituelen van de oude god Amon, wordt de nieuwe stad ingehuldigd.

Vierde tafereel • *Hymne* Akhnaten

Ten slotte zingt Akhnaten een hymne tot zijn zonnegod Aten, waarin hij de schoonheid prijst. Alleen hij, Akhnaten zelf, is als de zoon van Aten in staat om de scheppingskracht van zijn god te herkennen. Aten wordt geprezen als de enige schepper en levensgever, wat contrasteert met de polytheïstische tradities die hij verving. [Philip Glass wenst dat de hymne wordt gezongen in de taal van het land waar de opera wordt uitgevoerd. Onderstaande vertaling is gemaakt door Peter Marijnissen, met dank aan Muziektheater Hollands Diep, Achnaton 2001.]

*Gij die stralend opkomt
aan gindse einder der hemel.
Levende Aton,
met hem begon het leven.*

*Als gij verrijst boven de einder in het Oosten,
gij voorziet al het land van uw schoonheid.
Fraai staat gij groot, schitterend
boven al het land.*

*Uw stralen omvatten het land
tot de verste grens
van al wat gij schiep.
Ieder dier doet zich tegoed aan de weide.
Boom en plant zijn frisgroen,
vogels vliegen op van het nest,
hoefgetrappel klinkt.
Al wat vliegt en weer daalt
leeft als gij bent verzezen.*

*Hoe veelvoudig is wat gij hebt gemaakt.
Mijn ware God, er is geen ander dan gij.
Gij hebt de aarde geschapen naar uw wil,
geheel alleen.
Alles wat op aarde loopt
en al wat vliegt.*

*Stralen voeden de velden als gij rijst.
Alles leeft en bloeit voor u.
Gij maakt de seizoenen als voedsel
voor wat gij schiep.
De winterse kou, de hitte die
naar u smaakt.*

*Er is geen ander die u kent
dan uw zoon Achnaton.
Want gij gaf hem inzicht
in uw wil en uw macht.
Gij, gij voedt hem op als uw zoon
die ontstaan is uit u.*

Op een verre achtergrond klinken stemmen die een deel uit Psalm 104 uit het Oude Testament (Masoretische tekst) zingen.

*Ma rab-bu ma-a-se-kha ha-shem
Ku-lam be-khokh-ma a-sita
Ma-le-a ha-a-rets kin-ya-ne-kha
O-te or ka-sal-ma
No-te sha-ma-yim ka-yi-ri-a
Ta-shet kho-shekh vi-hi lay-la
Bo tir-mis kol khay-to ya-ar*

*¶ 24 - Hoe talrijk zijn uw werken, Heer
Alles hebt u met wijsheid gemaakt,
Vol van uw schepselen is de aarde.*

*¶ 2 - Gij die uzelf met licht bedekt
als met een mantel
die zich over de hemelen uitstrekt
als een voorhang.*

*¶ 20 - Gij scheidt duisternis en het is nacht
waarin alle beesten van het woud voortkruipen.*

[pauze]

DERDE BEDRIJF

Het jaar 17 en het heden

Eerste tafereel · De familie

Akhnaten leeft met zijn familie geïsoleerd in zijn eigen wereld, de stad Akhetaten. In een kamer in het paleis vertoef hij met Nefertiti en hun zes dochters. Buiten het paleis bevinden zich de inwoners van Egypte, soldaten, verbannen priesters van Amon en de Schriftgeleerde.

Het gezin is zich niet bewust van de menigte buiten. Hun lieflijk, woordloos lied maakt dat duidelijk.

De Schriftgeleerde probeert de bevolking op te hitsen tegen Akhnaten. Hij waarschuwt: 'Laat de koning zorg dragen voor zijn land en laat hem troepen sturen. Want als er geen troepen komen zal het hele gebied ten onder gaan. De grote rijken naast Egypte azen op de rijke Nijldelta. Maar ondanks alle oproepen heeft Akhnaten zijn rijk verwaarloosd.' In het paleis is Akhnaten alleen met zijn twee oudste dochters. Ze blijven zingen en lijken nog meer afgezonderd van de gebeurtenissen.

Tweede tafereel · Aanval en ondergang van de stad

Amon, Horemhab, Aye, volk

Buitenlandse vijanden, onder wie de Akkadiërs uit Mesopotamië, vallen het Egyptische rijk aan. Legerleider Horemhab, Aye en de hogepriester en priesters van Amon beginnen de mensen ook op te hitsen. Ze roepen de bevolking op om de farao af te zetten. Die zou het gevaar en het lijden van de bevolking niet waarnemen. Omdat er eveneens een mannelijke troonopvolger ontbreekt, moet het geslacht van de farao wel vervloekt zijn door de goden, die zijn ketterij willen straffen. De bevolking komt in opstand. Het paleis wordt omsingeld. De menigte stormt schreeuwend door de paleisdeuren, overweldigt Akhnaten en zijn overgebleven familie en voert hen mee. De tempel van Akhetaten wordt volledig met de grond gelijk gemaakt. De opstand wordt gezongen in het Mesopotamische Akkadisch.

*Lim-lik-mi sha-ri a-na ma-ti-shu
Khal-kat mat sha-ri Ga-ba-sha
Tsa-na-ta-ni nu-kur-tu a-na ya-shi
A-di ma-ta-ti She-eri Gin-Ti-kir-mil
shal-nu a-na gab-bi kha-zi-a-nu-ti
u nu-kur-tu a-na ya-shi.
Ip-sha-ti e-nu-ma a-mel a-mi-ri
u-l a-mar i-na sha-ri be-li-ya
ki nu-kur-tu
a-na mukh-khi-ya shak-na-ti
E-nu-ma e-lip-pa i-na lib-bi tam-ti
kat sha-ri dan-na-tu
Ti-lik-ki Nakh-ri-ma u kapa-si
u i-nan-na a-la-ni sha-ri
Ti-li-ki-u Kha-bi-ru
Ya-nu-mi ish-ten kha-zi-a-nu
a-na sha-ri be-li-ya khal-ku gab-bu*

*Laat de koning voor zijn land zorgen.
Het land van de koning zal verloren gaan.
Alles zal van mij afgenomen worden.
Men is vijandig tegen mij.
Zo ver als de landen van Seir en zelfs tot Carmel
heerst er vrede voor alle onderkoningen,
maar tegenover mij is men vijandig.
Hoewel een man de waarheid onder ogen ziet,
zien de twee ogen van de koning,
mijn heer, niets.
Want er is veel vijandigheid tegenover mij.
Zo zeker als een schip midden op de zee,
zal de machtige arm van de koning
Nahrma en Kapasi overmeesteren.
Maar nu bezetten de Apiru
de steden van de koning.
De koning, mijn heer,
heeft geen onderkoning meer.
Alles is verloren.*

Derde tafereel · De ruïnes Schriftgeleerde

In stilte verschijnt de Schriftgeleerde om het einde van Akhnatens heerschappij aan te kondigen zodat de god Amon en zijn goden weer kunnen worden aanbeden. Hij beschrijft eveneens de herbouw van de Amon-tempels, waar een nieuwe leider zal heersen, de farao Tutankhamun. Die zal alle middelen en rijkdommen aanwenden om het oorspronkelijke polytheïsme te herstellen.

We zijn in de buurt van Tel el-Amarna, de ruïnes van wat ooit Akhetaten was. De Schriftgeleerde instrueert toeristen hoe ze de plaats het beste kunnen bezoeken. Ook vermeldt hij dat er weinig van over is.

Vierde tafereel · Epiloog Akhnaten, Nefertiti, Tye

Akhnaten wandelt met zijn familie door de ruïnes. Terwijl ze langzaam beseffen dat hun tijd voorbij is, zien zij de begrafenisprocessie van Amenhotep III voorbijtrekken. Dat is nu ook hun eigen laatste reis. Het tijdperk van Akhnaten is ten einde.

Willem Bruls

Uitvoerenden

Karen Kamensek | dirigent

- Amerikaanse orkest- en operadirigent, geboren in Chicago
- grote affiniteit met 20e- en 21e-eeuwse muziek
- vooraanstaand vertolker van werk van Philip Glass
- belangrijke posities in Europa: Erste Kapellmeister Volksoper Wien (2000-2002); muzikdirecteur Theater Freiburg (2003-2006), muzikdirecteur (a.i.) Sloveens Nationaal Theater (2007-2008); adjunct-muzikdirecteur Staatsoper Hamburg (2008-2011); muzikdirecteur Staatsoper Hannover (2011-2016); vaste gastdirigent Calgary Philharmonic
- debuteerde met *Akhnaten* bij English National Opera (2016) en The Metropolitan Opera (New York, 2019), beide in regie van Phelim McDermott; de registratie in The Met werd in 2022 bekroond met 'Grammy Award for Best Opera Recording'
- debuteerde vorig jaar met dezelfde productie in Gran Teatre del Liceu, Barcelona
- verder dirigeerde ze operaproducties in Palais Garnier in Parijs (Händel en Glass), bij Opéra Royal de Wallonie-Liège (Mernier *Bartleby* en Poulenc *La voix humaine*)
- naast operarepertoire vaste gastdirigent bij Calgary Philharmonic; was te gast bij o.a. London Philharmonic, Los Angeles Philharmonic, Sydney Symphony, Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Oslo Philharmonic en Orchestra Sinfonica di Milano

Murray Hipkin | koordirigent

- studeerde aan York University, Guildhall en National Opera Studio
- sinds 1983 werkzaam bij English National Opera als dirigent, assistentdirigent en repetitor (m.u.v. 1988-1995)
- werkte als assistentdirigent recentelijk aan producties als *Sweeney Todd* (Sondheim), *Sunset Boulevard* (Lloyd Webber) en meerdere opera's van Gilbert/Sullivan en *Akhnaten*
- treedt op het operapodium ook op als solopianist (o.a. bij Weills *Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny*)
- in 2022 muzikaal leider en coach in realityserie *Anyone Can Sing* (English National Opera)
- dirigeerde opera's van o.a. Haydn, Mozart en Gluck en werkte voor Opéra de Lyon, La Monnaie, Opera Factory en Scottish Opera
- assisteerde John Adams bij filmregistratie van *The Death of Klinghoffer* en bij uitvoeringen van *Nixon in China*
- van 2010 tot 2023 muzikaal leider van de Pink Singers, Europa's oudste LGBT+-koor

Anthony Roth Costanzo | countertenor (Akhnaten)

- Amerikaanse countertenor en operaregisseur, ook actief als acteur, producer en curator; studeerde aan Princeton University en Manhattan School of Music
- treedt al sinds zijn elfde jaar op in operaproducties, concerten, recitals, films en op Broadway
- in 2009 winnaar van Metropolitan Opera National Council Auditions; eerste prijs Operalia Competition 2012; uitgeroepen tot Musical America's Vocalist of the Year 2019
- te gast bij o.a. Metropolitan Opera, Lyric Opera of Chicago, San Francisco Opera, Opéra National de Paris, English National Opera, Los Angeles Opera, Glyndebourne Opera Festival en Teatro Real Madrid
- zong titelrol in Grammy-winnende opname van *Akhnaten* onder Karen Kamensek; zong deze rol ook in Gran Teatre del Liceu, Barcelona en soleerde onlangs in nieuwe productie van *Satyagraha* van Philip Glass bij Opéra national de Paris
- heeft voorstellingen gecreëerd voor o.a. BBC Proms, New York Philharmonic, Opera Philadelphia, Philharmonia Baroque, Princeton University, Staatstheater Salzburg
- in 2024 benoemd tot algemeen directeur van Opera Philadelphia

Chrystal E. Williams | mezzosopraan (Nefertiti - vrouw van Akhnaten)

- Amerikaanse mezzosopraan, afgestudeerd aan Academy of Vocal Arts; behaalde bachelor zang aan Carnegie Mellon University; master opera aan Yale School of Music
- begon in 2016 duo Forrópera met Braziliaanse componist/accordeonist Felipe Hostins
- door Classical Post uitgeroepen tot meest innovatieve zangeres 2019; ontving Musical Fund Society Career Grant Award 2020; werd genomineerd voor International Opera Awards 2020; won 1e prijs en publieksprijs bij Wilhelm Stenhammar International Music Competition in Zweden
- vertolkte rollen bij o.a. English National Opera, (*Akhnaten*), Lyric Opera of Kansas City, Chicago Opera Theatre, Metropolitan Opera (*Carmen* en *El Niño*), Birmingham Opera Company (*Das Rheingold*, *Lady Macbeth uit Mtsensk*, *Dido and Aeneas*, *The Ice Break* van Tippett), Opera North (titelrol in *Carmen*), Washington National Opera (*Appomattox* van Glass)
- als concertsoliste trad ze op met o.a. Philadelphia Orchestra onder Yannick Nézet-Séguin, Cairo Symphony Orchestra (Egypte), Norrköping Symphony Orchestra (Zweden), Springfield Symphony en Boston Modern Orchestra Projects

Kiandra Howarth | sopraan (Koningin Tye - moeder van Akhnaten)

- Australische sopraan; studeerde cum laude af aan Queensland Conservatorium en begon carrière als Young Artist bij Opera Queensland en Opera Australia; maakte internationaal debuut in Tokio als Norina in *Don Pasquale*
- vervolgstudie aan Universität Mozarteum Salzburg
- trad vervolgens op als Contessa (*Le nozze di Figaro*) en Belinda (*Dido and Aeneas*) in Teatro dell'Opera di Roma
- volgde Young Singers Project van Salzburger Festspiele
- 2013-2015 lid van Jette Parker Artists Programme van Royal Opera House Covent Garden, met rollen in *Parsifal*, *Dialogues des Carmélites*, *Ariadne auf Naxos* en met recitals in Wigmore Hall

• te gast in belangrijke operahuizen en sinds 2021 ensemblelid van Staatsoper Hannover

Benson Wilson | bariton (Horemhab - legerleider en toekomstige farao)

- Nieuw-Zeelandse bariton van Samoaanse afkomst; winnaar van meerdere prijzen, waaronder Kathleen Ferrier Award en Lexus Song Quest
- 2019: Young Artist bij Salzburger Festspiele; Young Artists Programme National Opera Studio; in 2020-2021 Harewood Artist bij English National Opera
- geeft liedrecitals met pianisten als Lucy Colquhoun, Ella O'Neill en Iain Burnside in onder meer Wigmore Hall
- treedt op met o.a. City of Birmingham Symphony Orchestra, Orchestra Wellington en BBC Symphony Orchestra
- bachelor met onderscheiding aan University of Auckland; vervolgde studie aan Guildhall School of Music & Drama

James Kryshak | tenor (Amon - Hogepriester)

- studeerde o.a. aan University of Wisconsin-Madison; was verbonden aan Deutsche Oper Berlin en Wiener Staatsoper
- te gast bij o.a. San Francisco Opera, Semperoper Dresden, De Nationale Opera (WP Raskatovs *Animal Farm*), Staatsoper Hamburg, Komische Oper en Glyndebourne Festival
- **EERDER IN DE MATINEE** Rihm *Dies 'Luigi Nono gewidmet'* (2003); Strauss *Elektra* (2018); Moesorgski *Boris Godoenov* (2018); Janáček *Het sluwe vosje* (2023); Chin *Alice in Wonderland* (2024); Britten *Peter Grimes* (2026)

Frederik Bergman | bas-bariton (Aye - vader van Nefertiti en adviseur van de farao)

- Nederlandse bas-bariton, studeerde aan Conservatorium van Tilburg
- debuteerde bij De Nationale Opera in MacMillans *Clemency*
- trad als lid van DNO Studio op o.a. in *Ritratto* van Willem Jeths
- soleerde ook bij onder meer Opera Zuid (*Die Zauberflöte*) en Nederlandse Reisopera (*La bohème* en *Fidelio*)
- soleert ook in werken als Bachs *Johannes-Passion*, Händels *Messiah*, Bruckners *Requiem* en Dvořáks *Stabat Mater*
- **EERDER IN DE MATINEE** Janáček *Jenůfa* (2021); Giordano *Fedora* (2021); Adams *The Death of Klinghoffer* (2023); Chin *Alice in Wonderland* (2024); Jansen/Nasr *De fundamenten* (2024); Janáček *Uit een dodenhuis* (2025)

Zachary James | bas (Amenhotep, zoon van Hapu - de Schriftgeleerde)

- operazanger, Broadway- en tv-acteur
- werkte – evenals Anthony Roth Costanzo – mee aan de Grammy Award-winnende opname van *Akhnaten* onder Karen Kamensek
- vertolkte dit seizoen de rol van Amenhotep ook in Gran Teatre del Liceu, Barcelona en bij Los Angeles Opera
- debuteert dit jaar bij Lyric Opera of Chicago en werkt mee aan wereldpremière van *Symfonie nr. 15 'Lincoln'* van Philip Glass met National Symphony Orchestra
- recente hoogtepunten: engagementen bij Metropolitan Opera, Dallas Opera, Nashville Opera en Schlossoper Haldenstein (CH)

Groot Omroepkoor • opgericht in 1945

- zingt koorpartijen in opera's, oratoria en cantates in de concertseries van de Nederlandse Publieke Omroep en geeft a cappella-concerten
- werkt samen met Radio Filharmonisch Orkest en Koninklijk Concertgebouworkest
- eerste officiële chef-dirigent Kenneth Montgomery
- chef-dirigent sinds 2020 is Benjamin Goodson
- vanaf seizoen 2027-2028 vervult Florian Helgath deze functie grootomroepkoor.nl

Radio Filharmonisch Orkest • opgericht in 1945 door Albert van Raalte

- treedt vooral op in omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS Vrijdagconcert
- chef-dirigent sinds 2019 Karina Canellakis, voorgangers o.a. Paul van Kempen, Bernard Haitink, Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart, Jaap van Zweden, Markus Stenz
- vaste gastdirigent sinds 2023 is Stéphane Denève radiofilharmonischorkest.nl

Groot Omroepkoor & Radio Filharmonisch Orkest

sopraan

Veronika Akhmetchina
Aida Barberena
Guillen
Elma Dekker
Titia van Heyst
Charlotte Janssen
Anitra Jellema
Saejeong Kim
Esther Kouwenhoven
Bauwien van der Meer
Kris Ng
Ingrid Nugteren
Tanja Obalski
Yun Park
Rachel Thompson
Julia Westendorp
Judith Weusten

alt

Nicoline Bovens
Vera Fiselier
Jose Kamminga
Maria Kondylidou
Maria Koshiishi
Charlene (Hau Lam)
Lee
Julia Mech
Suzanne Meessen
Chantal Nysingh
Judith Petra
Adélaïde Rouyer
Edurne Ruiz Garcia
Guja Sandholt
Janneke Vis
Roelien van
Wageningen
Franske van der Wiel
Els Woldberg
Pierrette de Zwaan

tenor

Emilio Aguilar
Balbuena
Tjerk Bakker
Dolf Drabbels
Juan Felipe
Gallegos Carlos
Mattijs Hoogendijk
Gerben Houba
Matevž Kajdiž
Aart Mateboer
Albert van Ommen
Uroš Petrac
Jan-Willem
Schaafsma
Daniel Schmid
Matthew Smith
Georgi Sztojanov
Magnus Walker

bas

Gert-Jan Alders
Erks Jan Dekker
Marcel van Dieren
Peter Duyster
Joep van Geffen
Pieter Hendriks
Daniël Hermán
Mostert
Itamar Lapid
Emory Mulick
Ludovic Provost
Lars Terray
Robert van der Vinne
Hans de Vries
Nanco de Vries

2 daughters

Elma Dekker
Kris Ng

6 daughters

Elma Dekker
Kris Ng

Bauwien van der Meer
Franske van der Wiel

Maria Koshiishi
Julia Mech

altviool

Frank Brakkee
Huub Beckers
Sabine Duch
Marije Helder
Annemijn den Herder
Annemarie
Konijnenburg
João Álvares Abreu
Javier Rodas Sanchez
Lotte de Vries
Francesca Wiersma
cello
Michael Stirling
Anton Istomin
Eveline Kraayenhof
Mirjam Bosma
Crit Coenegracht
Ansfried Plat
Rebecca Smit
Arjen Uittenbogaard

contrabas

Wilmar de Visser
Andres Vela
Silvia Gallego
Sanchez
Servaas Jessen
Louis van der Mespel
Annika Pigorsch
fluit
Maike Grobberhaar
Stefanie Van Gool
hobo
Hans Wolters
Marjolein Koning
Yvonne Wolters
klarinet
Frank van den Brink
Diede Brantjes
Sergio Hamerslag

fagot

Hajime Konoe
Álvaro Nobre
Machado
Pedro Perez Mendez
hoorn
Annelies van Nuffelen
Toine Martens
Margreet Mulder
Rebecca Grannetia
trompet
Cyrus Allyar
Bob Koertshuis
Hans van Loenen
Johan Verheij
trombone
Niels Jacobs
Pelle van Esch

tuba

Bernard Beniers
slagwerk
Hans Zonderop
Vincent Cox
Esther Doornink
harp
Ellen Versney
toetsinstrument
Stephan Kiefer

HELP MEE
EN WAARBORG HET
UNIEKE KARAKTER EN
DE **HOGE KWALITEIT**
VAN ONZE MATINEE

Uw steun is harder nodig dan ooit!
Word Vriend of Genoot. Of overweeg
de Stichting Vrienden van de Matinee
op te nemen in uw testament.

vriendenvandematinee.nl

Vrienden
van de Matinee

Uitgelicht concert

19 september 2026, 14.15 uur

Steve Reich 90 met Colin Currie Group

Colin Currie Group | Colin Currie slagwerk en muzikale leiding

Reich Clapping Music | Two Pianos | Radio Rewrite | Double Sextet | Quartet |
In All Your Ways (Nederlandse première, opdrachtwerk NTR ZaterdagMatinee e.a.)

Twee weken voor de 90ste verjaardag van Steve Reich brengt de ZaterdagMatinee een eerbetoon aan deze Amerikaanse minimal music-componist. De Colin Currie Group is daarvoor te gast en brengt een programma boordevol klassiekers uit Reichs rijke oeuvre. Én met een nieuw werk, speciaal geschreven voor de Colin Currie Group, mede in opdracht van de NTR ZaterdagMatinee.

verkoop losse kaarten **2026/27** is gestart! Alle informatie op website van de Vrienden van de Matinee:

Programmering en productie NTR ZaterdagMatinee

ARTISTIEK PROGRAMMEUR Frank Veenstra | CASTING CONSULTANT Christian Carlstedt
PRESENTATIE NTR ZATERDAGMATINEE, NPO KLASSIEK Hans Haffmans | PRODUCTIE Zane Gerenberga,
Dominique Slegers, Anita Wijnen | VOORSTELLINGSLEIDING Ruth Becker
GELUIDSTECHNIEK PME-técnica/Koen Keevel | BOVENTITELING Jurjen Stekelenburg
MARKETING & COMMUNICATIE Jorieke de Fretes, Renske Homans, Mary Fan Zandkamp
REDACTIE/VORMGEVING PROGRAMMABOEKJES, INTERNET Onno Schoonderwoerd
RADIOREDACTIE Myrthe van Dijk | HOOFDREDACTIE NTR KLASSIEK Makira Mual
FINANCIËLE ADMINISTRATIE NTR & Stichting Omroep Muziek

Colofon

UITGAVE NTR Klassiek | TEKST Willem Bruls | REDACTIE/VORMGEVING Philip Leussink
FOTOGRAFIE Penny Aspin Photography, Clemens Heldrich, Rowin Prins, Yossi Zwecker
ART DIRECTION Norbert Croonenberg | DRUK Ten Herkel Grafisch Compleet
© 2026 NTR ZaterdagMatinee, Hilversum